

MEZHEP- SİYASET- TOPLUM ÜÇGENİNDE PROTESTOLARDAN BUGÜNE MARUNİLER VE DÜRZİLER

DR. TUBA YILDIZ

Öğretim Üyesi İSTANBUL ÜNİ.

“

Lübnan'daki bu çok bilinmeyenli denklemin en önemli çarpanlarını ise her ne kadar küresel arenada Şii-Sünni eksenli etrafında merkezileşse de temel kodları tarihî geçmişlerinin de etkisiyle ülke politikasının kilit taşları olan Maruniler ve Dürziler oluşturmaktadır.

”

Lübnan'da Beyrut patlaması birinci yılına, Ekim protestoları ikinci yılına girerken ülkedeki kaos giderek derinleşmektedir. 22 Ekim 2020'de hükümeti kurmak için görevi devralan Saad Hariri'nin siyasi suikastı olarak nitelendirilebilecek bir dizi başarısız görüşme sonrası görevden çekilmesi, toplumsal öfkenin Lübnan sokaklarına taşmasına ve şiddet olaylarının artmasına sebep olurken, istifanın hemen sonrasında 1 Amerikan dolarının 23.000 LBP'yi görmesiyle Lübnan lirası siyasi istikrarsızlık karşısında biraz daha değer kaybetti. Bunun yanı sıra, yılın ilk altı ayında alım gücünün düşmesiyle yoksulluk oranının %60'lara ulaşması ve daha önce pek çok kere sözü edilen

elektrik, benzin ve gıda eksikliğinden doğan krizlerin sosyo-ekonomik hayatı felce uğratmasıyla Lübnan, Ortadoğu'da güvenlik ve yaşam koşulları açısından en zor şartlara sahip olan ülkeler arasında yer aldı.

Ekim protestolarından bu yana ülkede açığa çıkan kayda değer bir diğer sonuç ise protestoların kısa süre içinde mezhepçi tellere takılması nedeniyle tökezlemesi oldu. Bu anlamda 8 Mart ve 14 Mart blokları içinde yer alan siyasi ak-

törlerin yanı sıra dinî liderlerin mezhep-toplum denklemine oluşturmada etkileri gösteriler boyunca net bir şekilde gün yüzüne çıktı. Lübnan'daki bu çok bilinmeyenli denklemin en önemli çarpanları ise her ne kadar küresel arenada Şii-Sünni eksenine etrafında merkezleşse de temel kodları tarihî geçmişlerinin de etkisiyle ülke politikasının kilit taşları olan Maruniler ve Dürziler olmaktadır. Dolayısıyla iç savaş sonrası Lübnan tarihinin en önemli dönüm noktası olarak nitelendirilebilecek olan 17

Ekim protestolarından bugüne kadarki süreçte bu iki mezhep grubunun aktivizmini ele almak önem arz etmektedir.

“

El-Rai, Baabda Sarayı'nda Mişel Avn'ı ziyareti esnasında Lübnan'ın tarafsız kalması çağrısında bulunurken esasında Hizbullah-Avn ittifakına olan tepkisini de açıkça ortaya koymuş oluyordu.

”

LÜBNAN PROTESTOLARINDA MARUNİ VE DÜRZİ DİNİ LİDERLERİN POZİSYONLARI

17 Ekim 2019'da Whatsapp uygulamasına konulan vergileri protesto etmek amacıyla başlayan ancak ülke çapında hızlıca yayılan gösterilerin temel aktörleri Lübnan halkının bizatihi kendisi olmakla birlikte toplum tarafından gelen köklü değişim taleplerine karşı ülkenin siyasileri ve din adamları farklı çıkış yolları ileri sürmeye başladılar. Protestoların ilk günlerinden itibaren siyasileri sorumluluk almaya çağırın ve halkın taleplerinin dikkate alınmasını dile getiren dinî liderlerin başında ise Maruni Patriği Bişarra Butros el-Rai geldi. Patrik el-Rai protestolar başlar başlamaz Bikirkî'den yaptığı açıklamalarda açık bir şekilde teknokratlardan oluşan bir hükümet modelini benimsediğini bildirirken, Lübnan bir felakete sürüklenmeden çözüm bulunması gerekliliğine dair siyasilere uyarı mesajları göndermeyi de ihmal etmedi. 2020 yılının Ocak ayında kurulan Hassan Diab hükümetine de destek veren el-Rai, bu süreçte Cumhurbaşkanı Mişel Avn, eski başkanlar Saad Hariri, Tammam Selam ve Cibran Basil gibi Lübnanlı politikacıların yanı sıra, Mısır Konsolosu Yasser el-Ulvi ile ABD'nin Lübnan Büyükelçisi Dorothy Shea gibi dış temsilciliklerle yaptığı görüşmelerle öne çıkarak protestoların yarattığı kaosta söylemden öteye gittiğini gösterdi.

Patrik el-Rai'nin Temmuz 2020'de "tarafsızlık" önerisi doğrultusunda bir bildirge yayımlayarak Lübnan'ı

Doğu-Batı ekseninden uzak tutma yönündeki önerileri ise Kilise'nin siyasi pozisyonu açısından dikkati çeken bir hamle oldu. Zira el-Rai, Baabda Sarayı'nda Mişel Avn'ı ziyareti esnasında Lübnan'ın tarafsız kalması çağrısında bulunurken esasında Hizbullah-Avn ittifakına olan tepkisini de açıkça ortaya koymuş oluyordu. Buna karşılık Avn'ın Hizbullah lideri Hasan Nasrallah'ın tarafsızlık çağrısına olan itirazını ifade etmesi ise iki Maruni lider arasındaki gerginliği de açığa çıkardı. 4 Ağustos Beyrut patlamasından sonra *"şehitlerin kanından yeni bir vatan doğacak"* sözleriyle çarpıcı bir çıkış yapması ve siyasilerin çıkarı için yapılan tüm planlara karşı savaş açtıklarını belirterek agresif bir üslup sergilemesi de yine el-Rai'nin Kilise'nin etkinliğini artırmaya yönelik hamlesi olarak değerlendirildi.

“

Öncelikle Lübnan'da Dürziler siyasi olarak üç partiyle temsil edilirken ruhani liderlik siyasi rekabetten doğan krizler nedeniyle ikiye bölünmüş durumda.

”

Maruni Kilisesi'nin ve Patrik el-Rai'nin siyasi içerikli açıklamaları ve aktiviteleri art arda gelirken, Dürzi topluluğun dinî lider(ler)inin protestolar süresince çok daha fazla çekimsiz kaldıkları görülmektedir. Bu durumun zemininde iki temel neden yatmaktadır. Öncelikle Lübnan'da Dürziler siyasi olarak üç partiyle temsil edilirken ruhani liderlik siyasi rekabetten doğan krizler nedeniyle ikiye bölünmüş durumda. Dürzi İlerlemeci

Sosyalist Parti lideri Velid Canbolat'ın desteklediği ve Lübnan Parlamentosunun da Dürziler için tek dinî lider olarak meşru gördüğü isim Naim Hassanken, Demokrat Parti lideri Talal Arslan ve Tevhid Partisi Lideri Viam Vahab için kabul edilen ruhani lider Şeyh Nasrüd-din Garib'tir. Dolayısıyla Dürzi cemaati içerisinde modern Lübnan'ın kuruluşundan çok daha önceye dayanan dinî lider krizi siyasi aktivizmin çok daha alt perdeden seyretmesine sebep oluyor. Diğer taraftan Dürzi dinî liderlerin el-Rai kadar agresif bir tutum sergilemedikleri de söylenebilir. Örneğin, Naim Hassan'ın gösterilerin ilk günlerinde Maruni Patrik ile paralel görüş serdederek toplumsal çağrıya kulak verilmesi gerekliliğine dair yaptığı vurgular ön plana çıktı ancak dinî lider ilerleyen zamanlarda el-Rai kadar çok fazla politik açıklamalara yer vermeyi tercih etmedi. Naim Hassan'ın en son beyanati ise Hariri'nin istifasından kısa süre önce hükümetin kurulması yönündeki şeklinde oldu ancak bu beyanat da Lübnan'da ciddi bir yankıya sebep olmadı.

Bu noktada Dürzi ve Maruni dinî liderlerin siyasi pozisyonlarının tarihî arka planına göz atmakta fayda var. Maruni Kilisesi'nin özellikle 19. yüzyılın ortalarından itibaren siyasi hegemonyasını artırıp kendi mezhebi üzerinde kontrolü sağlayan tek güç olması patriğin sık sık siyasi söylemleriyle gündeme gelmesinin de nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Dolayısıyla Kilise'nin el-Rai yoluyla özellikle Beyrut patlamasıyla birlikte yeniden yükselen Fransa perdesinin arkasından geleneksel rolünü hızlıca geri kazanmaya çalıştığı görülmektedir. Dürzi dinî liderliğinin siyaseten Maruni Kilisesi'nden görece daha pasif olması da yine tarihsel bağlarla alakalı bir durumdur. Lübnan topraklarını uzun süre idareleri altında bulunduran Dürziler "zaimlik" geleneğine çok daha fazla tutundukları için dinî statüyü her zaman siyasetin altında tutular. Dolayısıyla Dürziler için dinî liderlerden öte siyasi liderleri her zaman daha baskın olduğu için dinî liderlik siyaset üstü mahiyet kazanmadı. Bu nedenle de protestolarla birlikte Covid-19 ve

siyasi istikrarsızlık girdabında sürüklenen Lübnan'da Dürziler dini liderlerinden daha çok parti liderlerinin etkisinde kalmışlardır.

“

Protestoların ilk günlerinde Hizbullah müttefiki olması, yolsuzluklarda baş rol oynaması ve siyasi tıkanıklığa sebep olması nedeniyle Maruniler tarafında da Mişel Avn'a büyük bir öfke patlaması açığa çıktı ancak protestoların siyasi tona bürünmeye başlamasıyla "Avnizm" destekçileri liderleri adına karşı gösteriler düzenlediler.

”

PROTESTOLAR VE TOPLUMSAL BAKIŞ

Maruni ve Dürzi dinî liderlerin protestolar boyunca farklı boyutlarda seyreden aktivizminin toplumsal karşılığını her iki topluluğun yönelimlerinde görmek mümkündür. Bu bağlamda Maruniler siyasi görüş

ve eylem açısından daha parçalı bir yapı sergileseler de Kilise'nin çatısı altında büyük oranda birleşmişlerdir. Bunun çarpıcı örneği ise yine protestolar esnasında ortaya çıkmıştır. Protestoların ilk günlerinde Hizbullah müttefiki olması, yolsuzluklarda baş rol oynaması ve siyasi tıkanıklığa sebep olması nedeniyle Maruniler tarafında da Mişel Avn'a büyük bir öfke patlaması açığa çıktı ancak protestoların siyasi tona bürünmeye başlamasıyla "Avnizm" destekçileri liderleri adına karşı gösteriler düzenlediler. Kısa süre sonra da protestolar esnasında Avn destekçileri ile bir diğer Maruni lider olan Nedim Cemayel'in partisi Ketaeb'in destekçileri arasında çatışma haberleri gelmeye başladı. Ancak her ne kadar Marunileri ayıran görüşler siyasi parti liderlerine olan bağlılık noktasında açığa çıksa da topluluğun birleştirici mekanizması kilise oldu. Bu bağlamda Patrik el-Rai'nin Şubat 2021'de siyasi platformda tepki toplayan uluslararası bir toplantı yapılmasına yönelik çağrısı karşısında binlerce Maruni patriğe destek için büyük kalabalıklar hâlinde sokağa döküldü. Beyrut patlamasının hemen sonrasında Kilise'nin yalnızca Hristiyan mağdurlara yardım ettiğine dair çıkan haberlere karşı Lübnan yıkılsa bile Kilise'nin var olacağına dair tepkiler de Kilise'nin Maruniler özelindeki etkisini doğrulayan gelişme olmuştur.

Dürzi toplumu açısından ise protestoların başlarındaki yüksek heyecan yerini kısa sürede sükûnete bıraktı. Her ne kadar

Lübnan'ın protestolarla dolu geçmişinde aktif rol oynasalar ve hatta Temmuz 2019'da Cibran Basil'e karşı şiddet içeren eylemlerde bulunsalar da Ekim protestolarının sakin kalan gruplarından oldular. 13 Kasım'da eylemler sırasında güvenlik güçlerinin açtığı ateş sonucu Dürzi İlerici Sosyalist parti mensuplarından Alaa Ebu Fahr'ın ölümü ilerleyen günlerde bu toplumun sesinin daha gür çıkmasına yol açtı ancak Dürziler ne Arslan-Canbolat rekabetini sokağa taşıdılar ne de kendileri açısından taşkınlık oluşturacak herhangi bir eyleme izin verdiler. Bu sükûnetin sağlanmasında Velid Canbolat'ın siyasi manevralarının da etkisini görmek mümkündür. 18 Ekim'de Canbolat Cumhurbaşkanı Avn'ı ülkedeki kaosu en önemli sorumlusu olarak görürken sokağı kışkırtmayı tercih etmedi. Bu noktada Canbolat'ın çekimser ve biraz da çelişkili tavrının kendi topluluğu üzerinde hızla etkili olduğu söylenebilir. Bu noktada ekim ayında hükûmetin istifa etmesi gerekliliğini savunan, ancak Hariri'nin olmadığı bir hükûmette yer almayacağını ifade eden Canbolat'ın, sokağın taleplerine destek konusunda istikrarlı durmaması destekçilerinin de pasif kalmasına etki etmiştir. Sonuç olarak, Ekim protestoları Lübnan'da mezhep temelli yaşam biçimi üzerine inşa edilmiş siyasetin son iki yüz yıldaki dönüşümünü açığa çıkarırken protestoların Maruniler ve Dürziler üzerindeki tezahürleri de farklı biçimlerde olmuştur. ■